

УДК 378.057.87

ОСОБЛИВОСТІ МОТИВАЦІЇ НАВЧАЛЬНО- ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ З РІЗНИМИ СТИЛЯМИ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ

Ірина Аветісова, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри мовних та гуманітарних дисциплін № 1, Донецький національний медичний університет.

ORCID: 0000-0002-1129-5794

E-mail: irinaavetisova123456789@gmail.com

Юлія Білоцерківська, кандидат психологічних наук, доцент кафедри педагогіки, методики та менеджменту освіти, Українська інженерно-педагогічна академія.

ORCID: 0000-0002-3281-021

E-mail: bilotcerkivcka@gmail.com

Юлія Холостенко, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри загальної педагогіки і спеціальної освіти, Ізмаїльський державний гуманітарний університет.

ORCID: 0000-0002-5802-4553

E-mail: kholostenko@gmail.com

Христина Шапаренко, доктор педагогічних наук, доцент, декан факультету дошкільної і спеціальної освіти та історії, Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради.

ORCID: 0000-0003-3616-2282

E-mail: kristsh@gmail.com

Мотивація навчальної діяльності студентів є однією з пріоритетних проблем в умовах сучасних трансформацій в освіті. У статті представлено результати емпіричного дослідження особливостей навчально-професійної мотивації здобувачів вищої освіти з різними стилями пізнавальної активності, а саме: дивергентного, акомодативного та асимілювального. Визначено, що переважним є дивергентний та акомодативний стилі. Доведено, що стиль пізнавальної активності істотно впливає на навчально-професійну мотивацію зумовлюючи її специфіку.

Ключові слова: мотивація навчально-професійної діяльності; здобувач вищої освіти; пізнавальна активність; стиль пізнавальної активності; стиль діяльності; когнітивний стиль; освіта; вища освіта.

PECULIARITIES OF MOTIVATION OF EDUCATIONAL AND PROFESSIONAL ACTIVITY OF EDUCATORS WITH DIFFERENT STYLES OF COGNITIVE ACTIVITY

Iryna Avetisova, PhD in Pedagogy, Associate Professor at the Department of Language and Humanities № 1, Donetsk National Medical University.

ORCID: 0000-0002-1129-5794

E-mail: irinaavetisova123456789@gmail.com

Yuliia Bilotserkivska, PhD in Psychology, Associate Professor at the Department of Pedagogy, Methods and Management of Education, Ukrainian Engineering Pedagogics Academy.

ORCID: 0000-0002-3281-021

E-mail: bilotcerkivcka@gmail.com

Yuliia Kholostenko, PhD in Pedagogy, Associate Professor at the Department of General Pedagogy and Special Education, Izmail State University of Humanities.

ORCID: 0000-0002-5802-4553

E-mail: kholostenkoy@gmail.com

Khrystyna Shaparenko, Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Dean of the Faculty of Preschool, Municipal Establishment “Kharkiv Humanitarian and Pedagogical Academy” of the Kharkiv Regional Council.

ORCID: 0000-0003-3616-2282

E-mail: kristsh@gmail.com

The article presents an analysis of the current state of the problem of the formation of cognitive activity of applicants for higher education, the insufficiency of its development in the theory and practice of vocational education. The development of cognitive activity contributes to the formation of a positive attitude toward theoretical knowledge, educational and professional activities, the acquisition of practical skills, the formation of professional and personal qualities of applicants, their motivational, cognitive and organizational readiness for professional self-education, creating the basis for the development of an individual style of professional activity, ensuring professional mobility of the future specialist.

An empirical study of the characteristics of educational and professional motivation of applicants for higher education with different styles of cognitive activity allows us to state that the subjects have divergent, accommodative and assimilative styles of cognitive activity, among which divergent and accommodative ones predominate. The leading motives for the educational and professional activity of applicants with a divergent style of cognitive activity are the acquisition of knowledge, obtaining a diploma, the desire to become a highly qualified specialist, and achieving the approval of parents and others. For applicants with an accommodation style – the acquisition of knowledge, obtaining a diploma, the desire to become a highly qualified specialist, ensuring the success of future professional activities, acquiring deep and strong knowledge. Applicants with an assimilating style of cognitive activity have mastered a profession, received a diploma, successfully continued their studies in subsequent courses, and successfully passed exams. Thus, it has been proven that a different style of cognitive activity has a significant impact on educational and professional motivation. When organizing the cognitive activity of applicants for higher education in order to activate it, it is necessary to take into account the following individual psychological characteristics of a person: temperament, which manifests itself primarily in the style of activity; degree of education – the level of development of intellectual abilities, one’s own experience in the knowledge of the world around; cognitive styles, intellectual lability; the dominant type of perception of information: visual (visual), auditory (auditory), kinesthetic; motivation of cognitive activity; manifestation of will; relationships with teachers, fellow students; emotional state, ability to self-organize.

Keywords: *motivation of educational and professional activity; applicant of higher education; cognitive activity; style of cognitive activity; activity style; cognitive style; education; higher education.*

Мотивація навчальної діяльності студентів в умовах сучасних перетворень в українській освіті стає однією з пріоритетних проблем. Вона є необхідною умовою ефективного здійснення освітнього процесу. Як вказує О. В. Акімова, саме негативне або байдуже ставлення до навчання може бути причиною низької успішності або неуспішності здобувача освіти [1]. Діагностика і корекція мотивації навчання є актуальним завданням психологів, педагогів, фахівців у галузі освіти. Проблема полягає в тому, щоб визначити особливості мотивації здобувачів освіти, які сприяли б розвитку їхньої особистості та успішної професійної самореалізації.

Пізнавальна активність є особливою властивістю суб’єкта пізнання, вона

має базове значення в становленні особистості, забезпечує психічний розвиток упродовж онтогенезу. Чутливість людини до нової інформації, висока пізнавальна потреба, готовність пізнавати нове і реалізовувати пізнавальні прагнення складають основу пізнавальної активності особистості, що характеризується індивідуальними особливостями [4].

Пізнавальна активність забезпечує не лише засвоєння суб'єктом системи знань й уявлень про навколишній світ, а й реалізує завдання самопізнання, саморозуміння та саморозвитку. Можна виділити небагато психологічних робіт, пов'язаних з пізнавальною активністю (С. В. Герасимов [3], В. М. Володько [2], Н. М. Давидюк [5], І. А. Зязюн [6], Л. В. Мар'яненко [7], В. С. Мерлін [8], М. А. Павленко [9], М. М. Солдатенко [10] та інші, аналіз яких доводить як недостатність конкретних психолого-педагогічних знань про зміст цього феномена, так і відсутність загального системного підходу до його опису. Автори представляють пізнавальну активність частіше у межах динамічних ознак інтелектуальної діяльності або пізнавальної мотивації, при цьому залишають поза увагою продуктивні та рефлексивні компоненти. Дослідники не мають єдності в описі форм прояву, рівнів і чинників розвитку феномена, що доводить необхідність здійснення системного підходу до визначення пізнавальної активності.

При цьому стиль пізнавальної активності не можна розглядати як аналог стилю діяльності або когнітивного стилю. Адже стиль діяльності є індивідуальною операціонально-технічною характеристикою діяльності (системою засобів, прийомів, навичок, способів тощо), а когнітивний стиль характеризує індивідуальні особливості пізнавальних процесів суб'єкта (сприйняття, мислення), тоді як стиль пізнавальної активності дозволить визначити індивідуальні особливості пізнавально-активних прагнень особистості на різних вікових етапах і в різних сферах життєдіяльності, зокрема в навчально-професійній діяльності здобувачів вищої освіти.

До початку навчання у ЗВО у здобувача вже сформувалися основні особисті структури, проявилися індивідуально-типологічні характеристики, виробилися пізнавальні стратегії, і, ймовірно, визначилися стилі пізнавальної активності. Проте питання дослідження стилю пізнавальної активності особистості здобувачів залишається актуальним.

Таким чином, психологічні дослідження підтверджують необхідність вивчення стильових особливостей пізнавальної активності, що дозволяють реалізовувати глибокий аналіз умов розвитку інтегральної індивідуальності, але не дають відповідь на низку запитань, пов'язаних з концептуальними і практико-орієнтованими аспектами цієї проблеми.

Мета статті – визначити особливості навчально-професійної мотивації здобувачів вищої освіти з різними стилями пізнавальної активності.

Ми виходили з уявлень про пізнавальну активність як динамічну систему, що складається з таких ієрархічних рівнів: мотиваційно-потребового – рівня «потенційної» активності; регуляторного – рівня «регуляторної» активності; динамічного – рівня «динамічної» активності; результативного – рівня «результативної» активності; оцінно-рефлексивного – рівня «метаактивності». Ця структурна модель дозволяє розглядати пізнавальну активність як саморух: від мотиваційного потенціалу за допомогою регуляції до динамічних показників, потім до результату, який рефлексивно оцінюється, що створює новий потенціал, і так далі. Вказані структурні компоненти

знаходяться в тісному взаємозв'язку, взаємодії.

Поняття стилю пізнавальної активності (СПА) визначаємо відповідно до положень теорії інтегральної індивідуальності В. С. Мерліна, виходячи з таких допущень: СПА є системним, багаторівневим, багатокомпонентним утворенням, обумовленим певним симптомокомплексом різнорівневих властивостей інтегральної індивідуальності; склад СПА припускає наявність індивідуальних особливостей взаємодії компонентів у психологічній структурі пізнавальної активності, що характеризує специфіку її змісту, прояви і реалізації в динаміці; СПА виконує компенсаторну і системоутворювальну функції, оскільки спрямована, з одного боку, на досягнення успіху в пізнавальній діяльності, а з іншого, на розвиток, видозміну самої діяльності і її суб'єкта під час цього процесу; СПА, сприяючи гармонізації взаємозв'язків різнорівневих властивостей інтегральної індивідуальності, є однією з основних умов її розвитку [8].

Для досягнення мети та розв'язання завдань дослідження використано такі психодіагностичні методики: для дослідження навчально-професійної мотивації – «Методика вивчення мотивації навчання у ЗВО» Т. І. Ільїної; «Методика вивчення мотивів навчальної діяльності студентів» у модифікації А. А. Реана, В. А. Якуніна; для дослідження стилів пізнавальної активності – «Методика визначення когнітивно-діяльнісного стилю» Л. Ребека; «Методика визначення стилю інформаційного засвоєння» А. Харрісона та Р. Бремсона; методи математичної статистики.

У дослідженні брали участь здобувачі 2 та 3 курсів Донецького національного медичного університету (м. Краматорськ) (галузь знань 22: «Охорона здоров'я» спеціальності 222 «Медицина»), Української інженерно-педагогічної академії (м. Харків) (галузь знань 05: «Соціальні та поведінкові науки» спеціальності 053 «Психологія»), Ізмаїльського державного гуманітарного університету (м. Ізмаїл) та КЗ «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради (галузь знань 01 «Освіта. Педагогіка» спеціальності 012 «Дошкільна освіта») у кількості 73 осіб.

Для визначення когнітивно-діяльнісного стилю у здобувачів вищої освіти використано методику Л. Ребека, отримані результати представлені в таблиці 1.

Таблиця 1

**Когнітивно-діяльнісні стильові показники
здобувачів вищої освіти (бали)**

Шкали	$\bar{x} \pm sd$
Зір	22,5±4,8
Слух	11,2±2,4
Кінестетика	13,7±3,3
Екстраверсія	21,6±3,8
Інтроверсія	12,5±2,7
Інтуїція	15,5±2,7
Логіка	11,6±2,2
Регламентований підхід	7,5±1,4
Нерегламентований підхід	17,6±3,5
Синтез	9,3±1,4
Аналіз	17,2±3,6

Отримані результати вказують на те, що у здобувачів вищої освіти у стильових особливостях пізнавальної активності переважають: серед найбільш працездатних почуттів – зір ($22,5 \pm 4,8$ бали) і кінестетика ($13,7 \pm 3,3$ бали); переважає екстравертивний стиль спілкування ($21,6 \pm 3,8$ бали); індивідуальні можливості в процесі навчання переважно інтуїтивні ($15,5 \pm 2,7$ бали); переважає нерегламентований підхід до роботи ($17,6 \pm 3,5$ бали); а також аналітичний стиль мислення ($17,2 \pm 3,6$ бали).

Далі ми провели дослідження стилю інформаційного засвоєння, результати представлені в таблиці 2.

Таблиця 2

**Показники навчальних стилів здобувачів вищої освіти,
яким віддається перевага (бали)**

Стилі	$\bar{x} \pm sd$
Конкретно-послідовний	$17,6 \pm 3,1$
Абстрактно-довільний	$32,8 \pm 3,9$
Абстрактно-послідовний	$33,1 \pm 4,4$
Конкретно-довільний	$15,5 \pm 2,3$

Результати показують, що найбільш використовуваними стилями засвоєння інформації є абстрактно-послідовний ($33,1 \pm 4,4$ бали) й абстрактно-довільний ($32,8 \pm 3,9$ бали).

Виходячи з отриманих результатів, ми розділили всіх досліджуваних на три групи: група 1 (26 осіб), у якої переважає дивергентний стиль пізнавальної активності, для якого характерними є домінантні значення у сфері конкретного досвіду і рефлексивне спостереження. Особам з таким стилем пізнання подобається пошук будь-якої інформації і проведення «мозкових штурмів». Вони, як правило, використовують методи індукції і відрізняються широтою інтересів. Для них характерними є розвинена уява, емоційність, тяга до мистецтва і прагнення до роботи в групах, учасники яких можуть дотримуватися найрізноманітніших думок.

Група 2 (28 осіб), у якої переважає стиль акомодатії пізнавальної активності, що характеризується активним експериментуванням і конкретним досвідом. Вони чітко планують свою діяльність і люблять експериментувати з чимось новим. Більше покладаються не на логічний аналіз, а на інтуїцію і мають схильність при вирішенні проблем використовувати не стільки систематизовану критику, скільки взаємодію з іншими людьми. Вони ефективні у тих видах діяльності, де потрібні ризик і адаптивність. У ситуації формального навчання вони вважають за краще займатися розподілом завдань, постановкою цілей і участю в реальних проєктах, а також досвідченою перевіркою різних підходів до вирішення проблеми.

Група 3 (19 осіб), у якої переважає асимілювальний стиль пізнавальної активності, що характеризується рефлексивним спостереженням і абстрактною концептуалізацією. Такі особи менш схильні до отримання інформації при взаємодії з іншими людьми, вважають за краще працювати з абстрактними ідеями і концепціями; використовують методи індукції та прагнуть до осмислення всієї актуальної інформації. Логічну бездоганність теорії вони ставлять вище за її практичну, або

прикладну, цінності. Такі особи люблять працювати у сфері науки й інформатики; їм подобаються лекції, читання, робота з аналітичними моделями і час на роздуми.

Таким чином, за результатами проведеного дослідження було визначено стилі пізнавальної активності, які найчастіше зустрічаються у досліджуваних. Стилем пізнавальної активності, що найчастіше зустрічається, є акомодация, найменш – асимілювальний стиль.

Далі було проведено дослідження особливостей навчально-професійної мотивації здобувачів вищої освіти з різними стилями пізнавальної активності.

Для дослідження навчально-професійної мотивації використовувалися методика Т. І. Ільїної та методика А. А. Реана, В. А. Якуніна. Отримані результати відображені в таблицях 3, 4.

Таблиця 3

**Показники мотивації навчання у ЗВО здобувачів
з різними стилями пізнавальної активності (бали)**

Шкали	1 група n=26	2 група n=28	3 група n=19	Р
Набуття знань	9,3±1,5	7,1±1,3	8,8±1,6	$p_{1-2} \leq 0,05$
Опанування професії	7,5±1,4	7,7±1,3	5,4±1,2	$p_{1-3} \leq 0,05$ $p_{2-3} \leq 0,05$
Отримання диплому	7,2±1,6	5,8±1,1	6,9±1,3	$p > 0,05$

Представлені результати показують, що в 1-ій та 3-ій групах здобувачів переважає мотивація на набуття знань (9,3±1,5 балів, 8,8±1,6 балів, відповідно), в 2-ій групі – опанування професії (7,7±1,3 балів).

Крім того, отримано значущі відмінності в показниках мотивації навчання: мотивація набуття знань значущо переважає у досліджуваних 1-ої групи в порівнянні із досліджуваними 2-ої групи (відмінності значущі на $p \leq 0,05$ рівні за критерієм Стьюдента). Мотив опанування професії значущо переважає у досліджуваних 1-ої і 2-ої груп в порівнянні із досліджуваними 3-ої групи ($p \leq 0,05$). Таким чином, можна констатувати, що різний стиль пізнавальної активності істотно впливає на навчально-професійну мотивацію.

Таблиця 4

**Рангові показники навчально-професійних мотивів
здобувачів вищої освіти (бали)**

Мотиви	1 група n=26	2 група n=28	3 група n=19	Р
Стати висококваліфікованим фахівцем	3,7	2,3	5,5	$p_{2-3} \leq 0,01$
Отримати диплом	2,1	1,8	2,9	$p > 0,05$
Успішно продовжити навчання	6,5	4,6	3,2	$p_{1-2} \leq 0,05$ $p_{1-3} \leq 0,01$
Успішно вчитися, скласти іспити на «добре» і «відмінно»	4,6	7,7	4,9	$p_{1-2} \leq 0,01$ $p_{2-3} \leq 0,01$

Мати стипендію	13,3	15,9	14,2	$p_{1-2} \leq 0,01$
Набути глибоких і міцних знань	5,2	3,3	8,6	$p_{1-2} \leq 0,05$ $p_{1-3} \leq 0,01$ $p_{2-3} \leq 0,001$
Бути завжди підготовленим до занять	8,3	9,0	6,1	$p_{1-3} \leq 0,05$ $p_{2-3} \leq 0,01$
Не запускати вивчення предметів навчального циклу	7,1	5,2	7,9	$p_{1-2} \leq 0,05$ $p_{2-3} \leq 0,01$
Не відставати від однокурсників	10,6	13,8	11,5	$p_{1-2} \leq 0,01$ $p_{2-3} \leq 0,05$
Забезпечити успішність майбутньої професійної діяльності	5,8	2,7	6,9	$p_{1-2} \leq 0,01$ $p_{2-3} \leq 0,001$
Виконувати педагогічні вимоги	12,4	14,4	13,5	$p_{1-2} \leq 0,05$
Досягти поваги викладачів	7,7	6,2	10,1	$p_{1-3} \leq 0,05$ $p_{2-3} \leq 0,001$
Бути прикладом для однокурсників	11,7	4,4	9,1	$p_{1-2} \leq 0,001$ $p_{1-3} \leq 0,05$ $p_{2-3} \leq 0,001$
Добитися схвалення батьків і оточення	3,6	8,5	1,9	$p_{1-2} \leq 0,001$ $p_{2-3} \leq 0,001$
Уникнути засудження і покарання за погане навчання	14,3	10,6	12,6	$p_{1-2} \leq 0,01$ $p_{2-3} \leq 0,05$
Отримати інтелектуальне задоволення	15,2	11,2	14,8	$p_{1-2} \leq 0,01$ $p_{2-3} \leq 0,01$

Отримані результати показують, що у досліджуваних 1-ої групи провідними мотивами навчально-професійної діяльності є: отримати диплом, стати висококваліфікованим фахівцем, отримати схвалення батьків і оточення. Найменш значущими для них є: постійно отримувати стипендію, уникнути засудження і покарання за погане навчання, отримати інтелектуальне задоволення.

Для досліджуваних 2-ої групи провідними мотивами навчально-професійної діяльності є: отримати диплом, стати висококваліфікованим фахівцем, забезпечити успішність майбутньої професійної діяльності, придбати глибокі й міцні знання. Найменш значущі: постійно отримувати стипендію, виконувати педагогічні вимоги, не відставати від однокурсників.

Для досліджуваних 3-ої групи провідними мотивами навчально-професійної діяльності є: отримати диплом, успішно продовжувати навчання на різних курсах, успішно скласти іспити. Найменш значущі – отримати інтелектуальне задоволення, уникнути засудження і покарання за погане навчання, постійно отримувати стипендію, виконувати педагогічні вимоги.

Проведене дослідження дозволяє констатувати, що різний стиль пізнавальної активності істотно впливає на навчально-професійну мотивацію здобувачів вищої освіти. Найбільші розбіжності в особливостях навчально-професійної мотивації спостерігаються між особами, які мають акомодативний та асимілювальний стилі пізнавальної активності.

При організації пізнавальної діяльності здобувачів освіти з метою її активізації необхідно враховувати такі індивідуально-психологічні особливості особистості: темперамент, що проявляється передусім у стилі діяльності; ступінь освіченості (рівень розвитку інтелектуальних здібностей) та власного досвіду в пізнанні навколишнього

світу; когнітивні стилі, інтелектуальна лабільність; домінуючий тип сприйняття інформації: зоровий (візуальний), слуховий (аудіальний), кінестетичний; мотивацію пізнавальної діяльності, прояв волі; стосунки з викладачами, однокурсниками; емоційний стан, самоорганізація. Врахування цих особливостей здобувача освіти дозволить обрати коректні засоби для активізації його пізнавальної активності.

Перспективами подальшого дослідження є вивчення домінуючих факторів, що зумовлюють формування продуктивних стилів пізнавальної активності здобувачів вищої освіти в контексті підвищення мотивації навчально-професійної діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Акімова О. В. Теоретико-методичні засади формування творчого мислення майбутнього вчителя в умовах університетської освіти: автореф. дис. ... д-ра пед. наук. Тернопіль, 2010. 43 с.
2. Володько В. М., Іванова Т. В. Самостійна навчально-пізнавальна діяльність як один з методів розвитку творчих здібностей студентів. *Вища і середня педагогічна освіта*. 1993. № 16. С. 62.
3. Герасимов И. Г. Структура научного исследования: Философский анализ познавательной деятельности в науке. Москва: Мысль, 1985. 215 с.
4. Гуревич Р. С. Інформаційні технології навчання як наслідок інформатизації освітньої галузі у педагогічних ВНЗ. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. 2009. Вип. 22. С. 3–7.
5. Давидюк Н. М. Проблеми активізації творчого потенціалу особистості. *Науковий вісник Чернівецького університету імені Юрія Федьковича. Серія: Педагогіка і психологія*. 1999. Вип. 43. С. 127–130.
6. Зязюн І. А. Інтелектуально-творчий розвиток особистості в умовах неперервної освіти. *Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи: монографія / за ред. І. А. Зязюна*. Київ: ВІПОЛ, 2000. С. 11–57.
7. Мар'яненко Л. В. Особливості структурної організації пізнавальної активності учнів. *Педагогіка і психологія*. 1997. № 1(14). С. 14–23.
8. Мерлин В. С. Очерк интегральной индивидуальности / под ред. и с предисл. Е. А. Климова. Москва: Педагогика, 1986. 254 с.
9. Павленко М. А., Шило С. Г., Сумцов Д. В., Смеляков С. В. Інтенсифікація навчання слухачів курсів підвищення кваліфікації у ВНЗ з використанням інтерактивного підходу. *Збірник наукових праць Харківського національного університету Повітряних Сил*. 2017. № 4. С. 165–170.
10. Солдатенко М. М., Сусь Б. А. Самостійна пізнавальна діяльність як найважливіша умова формування спеціаліста. *Вища і середня освіта*. 1994. № 7. С. 39–44.

REFERENCES

1. Akimova, O. V. (2010). *Teoretyko-metodychni zasady formuvannia tvorchoho myslennia maibutnoho vchytelia v umovakh universytetskoï osvity* [Theoretical and methodological principles of formation of creative thinking of the future teacher in terms of university education]. *Extended abstract of doctor's thesis*. Ternopil [in Ukrainian].
2. Volod'ko, V. M. Ivanova, T. V. (1993). *Samostiina navchalno-piznavalna diialnist yak odyin z metodiv rozvytku tvorchykh zdibnostei studentiv* [Independent educational and cognitive activities as one of the methods of developing creative abilities of students]. *Higher and secondary pedagogical education*, 16, 62 [in Ukrainian].
3. Gerasimov, I. G. (1985). *Struktura nauchnogo issledovaniia: Filosofskij analiz poznavatel'noj dejatel'nosti v nauke* [The structure of scientific research: Philosophical analysis of cognitive activity in science]. Moscow: Mysl [in Russian].
4. Gurevich, R. S. (2009). *Informatsiïni tekhnolohii navchannia yak naslidok informatyzatsii osvitnoï haluzi u pedahohichnykh VNZ*. [Information technology training as a consequence of informatization of the educational sector in pedagogical universities]. *Modern information technologies and innovative teaching methods in training: methodology, theory, experience, problems*, 22, 3–7 [in Ukrainian].
5. Davydiuk, H. M. (1999). *Problemy aktyvizatsii tvorchoho potentsialu osobystosti* [Problems of activating

- the creative potential of the individual]. *Scientific Bulletin of Chernivtsi University named after Yuri Fedkovych. Series: Pedagogy and Psychology*, 43, 127–130 [in Ukrainian].
6. Ziaziun, I. A. (2000). Intelektualno-tvorchyi rozvytok osobystosti v umovakh neperervnoi osvity. [Intellectual and creative development of personality in the context of continuing education]. *Continuing professional education: problems, searches, prospects*. I. A. Zyazyun (Ed.). Kyiv: VIPOL, 11–57 [in Ukrainian].
  7. Mar'ianenko, L. V. (1997). Osoblyvosti strukturnoi orhanizatsii piznavalnoi aktyvnosti uchniv [Features of the structural organization of cognitive activity of students]. *Pedagogy and psychology*, 1(14), 14–23 [in Ukrainian].
  8. Merlin, V. S. (1986). Ocherk integral'noj individual'nosti [Essay on integral individuality]. Moscow: Pedagogy [in Russian].
  9. Pavlenko, M. A., Shylo, C. H., Sumtsov, D. V., Smeliakov, S. V. (2017). Intensyfikatsiia navchannia slukhachiv kursiv pidvyshchennia kvalifikatsii u VVNZ z vykorystanniam interaktyvnoho pidkhotu. [Intensification of training of students of advanced training courses in higher education institutions using an interactive approach]. *Collection of scientific works of Kharkiv National University of the Air Force*, 4, 165–170 [in Ukrainian].
  10. Soldatenko, M. M., Sus, B. A. (1944). Samostiina piznavalna diialnist yak naivazhlyvisha umova formuvannia spetsialista [Independent cognitive activity as the most important condition for the formation of a specialist]. *Higher and secondary education*, 7, 39–44 [in Ukrainian].